

דִּרְשָׁתִי קִרְבְּתְךָ

על פי שיעורו של הרב איתן כהן שליט"א • השיעור נמסר בבית הכנסת פרי מגדים, צפת ת"ו • במוצ"ש פרשת בלק, תשפ"ו

שאנשים מנסים לרדת לעומק ולקרוא לזה שם של עבודה. זו עבודה שהיא זרה, אבל זו עבודה.

כמו שהגמרא במסכת סנהדרין מספרת על אותו אדם שלקח גוי אחד, ואמר לו אותו גוי: "תחכה לי פה, אני צריך ללכת לעבוד עבודה זרה". בקיצור, כשהוא חזר, אמר לו: "תגיד לי, במה עובדים את העבודה הזאת?" הוא אמר: "אנחנו נפנים לפניה". אמר לו: "מה אתה מדבר? באמת? בוא, אני כבר שבועיים מתאפק, בוא אני הולך עכשיו, בוא תראה." הלך – אומרת הגמרא – ונפנה לפניה וקינה בחוטמה, וכל הכומרים מחאו לו כפיים: "לא היה אדם שעבד אותה מעולם כמו שהיהודי הזה עבד אותה."

תשמע, אבל יש גבול. כמה שאתה יכול לקרוא לזה עבודה – זו עבודה. איזו עבודה יש בתוך הבעל פעור הזה? הבעל פעור בא להגיד לך: "אדוני, המעשים שלך לא שווים שום דבר, אל תתייחס. אתה בן אדם זול, אין לך שום חשיבות." הבעל פעור בא להגיד לך שהמעשים שלך לא משפיעים, לא עושים שום דבר. "תראה איזה בן אדם, תראה איזו טינופת יוצאת ממך – סימן שמה שאתה עושה לא משפיע בבריאה." כך מסביר החתם סופר את העבודה שקוראים לה עבודת בעל פעור.

סיפור ההלוואה והרפואה – החסד שהציל את הילדה

סיפר איזה יהודי אחד: הייתי בכולל, ראיתי את אחד האברכים שלא כל כך נראה במיטבו. ניגשתי אליו, שאלתי אותו: "מה קורה? למה אתה לא נראה שמח כמו כל הפעמים?" אמר לי: "תשמע, אני צריך דחוף ממש – אולי עד מחר בבוקר – הלוואה של שלושים אלף שקל. אין לי מאיפה להשיג. למי לא פנית? אין לי מאיפה להשיג."

חזרתי הביתה ואמרתי לאשתי שיש איזה אברך בכולל שצריך הלוואה. היא אמרה: "צריך הלוואה? אבל מי נותן הלוואה של שלושים אלף שקל? אתה בטוח שהוא יחזיר לך את זה? יספר לך סיפורים. אתה יודע, אין לנו כסף, אני יודעת מה יכול להיות." אמרתי לה: "טוב, את צודקת. אבל אחרי הכל, בן אדם נמצא בצרה. אולי אפשר לעזור לו? אני אלך להתפלל עכשיו ערבית, ואחר כך אחזור ונראה מה אפשר לעזור לאברך הזה."

חזרתי ואמרתי לאשתי: "מה את אומרת? אולי חשבת משהו?" היא אמרה לי: "נראה לי שתלך על זה. ההרגשה הטובה שלי – תלווה לו." התקשרתי לבן אדם ואמרתי לו: "יש לי שלושים אלף שקל להלוות לך" הוא שמח מאוד, ובבוקר הבאתי לו את כל הכסף, והוא מאוד מאוד שמח. אמר לי: "בעזרת השם, עוד חודש אני מחזיר לך את הכסף."

מה שקרה בינתיים, הוא מספר: יש לנו ילדה בת שנה. אשתי הלכה איתה לטיפת חלב, והמטפלת שם אומרת לה: "תראי, משהו לא נראה לי טוב. אני מפנה אותך לרופא מומחה" וכבר למחרת נקבעה פגישה, והרופא ראה את הבת ואמר לה: "את צודקת, יש בעיה. צריך לפנות לרופא בבית חולים, ומשם נראה איך נתגלגל."

כשאשתי הלכה לעשות את הבדיקה בבית חולים, אני אמרתי: "ריבנו של עולם, תרחם עלינו. אם חס ושלום יש דבר כזה, זה ניתוח קשה מאוד, ומי יודע את ההשלכות של הניתוח אחר כך. אם אתה יכול, ריבנו של עולם, רחם עלינו. זכות החסד שעשיתי עם היהודי הזה – תרחם עלינו, תעשה איתנו חסד."

אשתי הלכה, ואני מחכה בבית עם הילדים. אחרי כמה שעות אשתי מתקשרת: "נס! הרופא אמר שזה נכון שנראה שיש פה בעיה, אבל כמעט תשעים אחוז מהבעיה נעלמה. לא צריך שום ניתוח, זה יעבור והכל יסתדר." אמרתי לעצמי: החסד שהתלבטנו האם נעשה אותו או לא – בסוף החסד הזה הביא עלינו השפעה כזאת גדולה.

כל זה כדי ללמד אותנו: תדע לך שמה שהמעשים שאתה עושה – אתה אומר לעצמך "אני יכול להשפיע? נראה לי שהמעשים שלי לא משפיעים, אני בן אדם שלא נראה לי שיש לי סיפורים עליי" – אז תדע שכל מעשה שאתה עושה מאוד מאוד יקר בעיני השם. למה זה מאוד יקר? כי כל מעשה משפיע בבריאה. ואם אתה מרגיש שזה לא משפיע – זה 'בעל פעור'. העבודה של בעל פעור היא להגיד לך שמה שאתה עושה לא שווה שום דבר.

"לא אוכל לעבד את פי ה'" – שתי משמעויות ל"לא אוכל"

בהמשך הפרשה, אומר בלעם לבלק: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב, לא אוכל לעבד את פי ה' אלקי קטנה או גדולה". עכשיו תראה, במילה "לא אוכל" יש שתי משמעויות.

"לא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי" – למה ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע

ביקשו חז"ל לקבוע, במקום פרשת ציצית, את פרשת בלק בקריאת שמע. ומפני מה לא קבעו? אומרת הגמרא (ברכות יב:): מפני טורח ציבור. למה? במקום לקרוא פרשת ציצית, שזה כמה פסוקים, עכשיו תצטרך לקרוא את כל פרשת בלק, שהיא ארוכה מאוד.

ולמה רצו לקבוע אותה? יש כמה סיבות: או בגלל הפסוק "אֶל מוֹצִיָּאֵם מְמַצְרִים", או בגלל הפסוק "כָּרַע שָׁכֵב פָּאֲרִי וְכָלְבִּיא מִי יְקִימֶנּוּ", כי כתוב בקריאת שמע גם "בשכבך ובקומך".

ראיתי שמסבירים פשוט נפלא ביותר. חז"ל רצו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע של כל יום, גם בשחרית וגם בערבית, שכל יום נקרא פרשת בלק. למה? כי בבלק כתוב "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי, וְלֹא רָאָה עֹמֵל בְּיִשְׂרָאֵל" – אלוקים לא ראה שום עוונות שעם ישראל עשו.

מה לא ראית? תחזור אחורה. לא לספר בראשית, אלא בחומש שלנו – תחזור כמה פרשיות. אתה יודע מה היה? היו "מתאוננים", היו "מתאווים". אחר כך הגיעו המרגלים. איזו גזרה נוראה. ואחר כך מה היה? קורח. ואחרי קורח היו הנחשים השרפים בפרשת חוקת, ומי מריבה. כל זה קרה! ואחרי כל מה שראיתי, "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי", לא ראה כלום.

אם היית אומר את זה בפרשת בראשית – טוב, כי באמת שם אין מה לראות. "לֹא הָבִיט" כי באמת אין כלום. אבל פה אתה רואה עוונות, והתורה אומרת "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי, וְלֹא רָאָה עֹמֵל בְּיִשְׂרָאֵל". אלוקים רואה את הנשמה שבתוך הבן אדם, אבל את הכישלונות של הבן אדם אלוקים לא רואה. ואת זה חז"ל רצו לקבוע גם בשחרית וגם בערבית, יום יום: גם אם נפלת, מאיפה שהיית, אלוקים לא מסתכל. קום עוד פעם, תתחזק. אל תישאר איפה שהיית.

ביאור האור החיים הקדוש – "כִּי ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ"

השבוע זה ההילולא של האור החיים הקדוש. כותב האור החיים: ולמה באמת "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי"? אחרי הכל היה אוויר, אחרי הכל היו עוונות. אומר האור החיים הקדוש, שהתורה אומרת "כִּי ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ".

הגמרא אומרת שאפילו שואל, שהוא חייב גם באונסים – אם בעליו עמו, פטור מלשלם. אז "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי, לֹא רָאָה עֹמֵל בְּיִשְׂרָאֵל" – למה? כי ה' אלוקיו עמו, וזה נקרא "בעליו עמו" שפטור מלשלם. לכן לא הביט, לא ראה שום דבר.

ולכן גם אישה ששברה כלים בבית – כותב הרמב"ם – פטורה מלשלם. למה פטורה מלשלם? מכיוון שבעלה משועבד להביא לה אוכל הביתה, ממילא היא נקראת "בעליו עמו" ופטורה מלשלם.

תוספת הגאון רוגצ'ובר – "בעליו עמו" אף בפשיעה

אבל אומר הגאון הרוגצ'ובר: כל מה שאמרנו ש"בעליו עמו" – זה פוטר אותך רק מגניבה וגזלה, אבל לגבי פשיעה, בגמרא זה ספק. שתי דעות בגמרא, האם "בעליו עמו" פוטר גם בפשיעה או לא.

מה המחלוקת ביניהם? הרי התורה כתבה שלוש פרשיות: שומר חנם, שומר שכר, שואל. כשכתוב בשואל "בעליו עמו", האם מקרא נדרש רק לפניו – לגבי שומר שכר, שזה גניבה ואבדה – או שמקרא נדרש גם לפני פניו, גם לגבי שומר חנם, שבו הפשיעה? על זה הגמרא מביאה שתי דעות.

אומר הרוגצ'ובר: יש לנו פסוק מברית בין הבתרים שמקרא נדרש לפניו וגם לפני פניו. למה? כתוב "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְיַעֲבֹדוּם וְיִנְעוּ אֹתָם אֲרָבַע מֵאוֹת שָׁנָה". הארבע מאות שנה – על מה זה חוזר? על "וְיַעֲבֹדוּם וְיִנְעוּ אֹתָם", או על "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ"? אם אתה אומר שעל "ועבדום ועינו אותם", צריך שבמצרים יהיו ארבע מאות שנה. אם אתה רואה בתכל'ס שבסוף היו רק מאתיים ועשר – סימן שהארבע מאות נדרשו לפני פניו, לא על "ועבדום ועינו אותם" אלא על "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם".

לפי זה נפלא: "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי, וְלֹא רָאָה עֹמֵל בְּיִשְׂרָאֵל" – לא בגניבה, לא באונס, גם לא בפשיעה. למה? כי ה' אלוקיו עמו. מי אמר לך את זה? הפסוק הבא: "אֶל מוֹצִיָּאֵם מְמַצְרִים". אם אתה רואה ש"אֶל מוֹצִיָּאֵם מְמַצְרִים", סימן שהמקרא נדרש גם לפני פניו, ולכן באמת גם בפשיעה "לֹא הָבִיט אֶנּוֹן בְּעֵינָי". פלא פלאים. כך מביא האור החיים הקדוש בתוספת של הרוגצ'ובר.

עבודת בעל פעור – "המעשים שלך לא משפיעים"

בסוף הפרשה מוזכר חטא של בעל פעור. אין לנו הבנה בחטא הזה. כמה

למדנו יסוד גדול: מי שהולך עם השם יד ביד – בלי פלפולים. אם כתוב בהלכה שאסור – זה אסור. "תשמע, אבל אם אני אעשה ככה זה יוצא ש..." – אין! כתוב שאסור, זה אסור...

סיפור החילוץ מהמסגד – "מי שהולך עם השם יד ביד מעולם לא מפסיד"
סיפר יהודי אחד: יש לנו קהילה גדולה בצרפת. אני גר פה בארץ, ונוסע לשם פעמיים בשנה, שבועיים בקיץ ושבועיים בחורף. השנה התקשרו אליי ואמרו לי שיש הרבה ענייני קהילה, שאלות וכו'. הגעתי לקהילה.

איך שהגעתי, מישוה בא ואמר לי: "הרב, אני רוצה לפגוש אותך עכשיו דחוף". אמרתי: "טוב, מה כל כך דחוף?" אמר: "אני רוצה לספר לך. יש לנו אישה אחת מהקהילה, שהבן שלה, גיל שמונה עשרה, עזב את הדת. לא רק שעזב את הדת – הלך לאיזו עיר בצרפת, שרובה מוסלמים. והוא החליט להיות קיצוני, כמו אנשי הדאעש, ושם הוא מקבל מוסר, ומשם לוקחים אותו לאפגניסטן. ושם הוא יישאר. אם אתה יכול לעזור".

אני אמרתי לאמא שכבר אין מה לעשות. כמעט אי אפשר להיכנס לעיר הזאת. זו עיר שמשטרה ואפילו מכבי אש – לא נכנסים, ואם נכנסים – לא יוצאים. ועוד צריך להיכנס לתוך המסגד שלהם – איך אני אעשה דבר כזה?

אני גדלתי אצל סבא שלי, וסבא שלי לא פחד מאף אחד בעולם. סבא שלי כל הזמן אמר לי: "תדע לך כלל בחיים – מי שהולך עם השם יד ביד, ולא אז ממה שהשם אומר, לא יאונה לו שום נזק. כל אלו שאתה רואה שקורות להם תקלות – זה כי הם מעגלים פינות".

אני, מסבא שלי למדתי שפה ערבית. התקשרתי לאמא, שאלתי אותה איפה נמצא הבן. היא אמרה לי: "בעיר הזאת, במסגד". לקחתי אוטו, נסעתי לעיר הזאת. לא התחפשתי – פשוט הייתי עם כובע, עם פראק וציציות בחוץ. הגעתי לעיר, הסתובבתי, ראיתי איזה מקום יפה מאוד, גדול, ענק. שאלתי מישוה בערבית: "איפה המסגד?" אמר לי: "פה, הבניין היפה הזה".

נכנסתי. אני נכנס, ואני רואה שם את השייח שלהם הגדול, נותן להם דרשות איך אנחנו נשחרר את העולם מיד הכובשים – הישראלים, ומיד אירופה ואמריקה. והוא נותן להם מוסר. עכשיו, שם כולם לבושים אותו לבוש, כולם השייח שלהם קצוץ. ואני מסתכל ומתפלל איך אף אחד מהשומרים לא עצר אותי, איך נכנס פה בן אדם עם פראק, עם כובע וציציות, נכנס לתוך המסגד.

טוב, אני רואה שהשייח הזה מסתכל עליי, אומר לי: "למה באת לפה?". אמרתי לו: "שמעתי שאתה מפיק דעות חזקות מאוד, אתה רוצה להפיץ את זה בכל העולם. אז תדע לך שאני בן אדם שנמצא בכל העולם, אני רוצה לשמוע אותך כדי להעביר את כל המידע לכל העולם" איך הוא שמח שהוא שמע את זה ממני! מאוד שמח.

טוב, הוא התחיל לדבר: מה זה הכובשים האלו. אני מרים את האצבע: "אני יכול גם לשאול שאלות?" אמר לי: "בטח, אתה יכול לשאול שאלות". נו, מה השאלה? על כל דבר שאמר – עקצתי אותו.

עכשיו אני, תוך כדי, מחפש לראות את היהודי הזה בתוך ההמון. היו שם איזה מאה בחורים צעירים, ואני צריך לחפש מתוכם את היהודי אחד. היה אחד שהיה נראה לי שזה הוא לפי העיניים שלו, השייח מדבר, ואני פה עוקץ אותו, שם אני נותן לו איזה משהו. מסכן, הבן אדם ראה שעשיתי אותו ללעג ולקלס.

אחרי שגמרתי, הוא אמר לי: "תגיד לי, דבר איתי צפוף, למה באת לפה?". אמרתי לו: "יש פה יהודי אחד שאני צריך לקחת אותו. יהודי – זה עם של ספר, זה עם שמקיים תורה ומצוות, זה עם שקיבל מאלוקים דרך בחיים. אני רוצה לקחת אותו". אמר לי הבן אדם: "היהודי שאתה מכיר – הוא לא יהודי כזה, זה יהודי שכבר גנב, הוא לא שומר תורה ומצוות, והוא לא עושה שום דבר". אמרתי לו: "תגיד, ואם בסוף אותם היהודים האלו יהיו כמוני, יהיו רבנים – אני אקח אותם ואני אסביר להם?" אמר: "אם יהיו כמוך, תיקח אותם. יש לך שלוש דקות לקחת אותם".

אמרתי: "שלוש דקות... זה ייגמר עוד לפני שהתחלתי. מה אני אגיד?". התחלתי לצעוק: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד!" אמרתי להם: "יהודים, בואו נעלה לירושלים, בואו נתחזק, בואו נישאר יהודים גאים!" פתאום, אחד יוצא מפה, אחד יוצא משם, אחד יוצא. שלושים לקחתי! שלושים יהודים לקחתי אותם מיד לעיירה שלנו, הזמנתי להם טיסה באותו יום לישראל, דאגתי שבישראל יכניסו אותם לכל מיני מוסדות. כולם חזרו בתשובה. והתחננו כבעלי תשובה.

ברגע שנכנסתי לתוך המסגד, ידעתי שמי שהולך עם השם יד ביד מעולם לא מפסיד. בן אדם צריך לדעת: איפה שאתה נמצא, בורא עולם מכניס אותך לכל מיני ניסיונות – אל תתבלבל. ככל שתהיה חזק, אתה רק מצליח.

והשם יעזורנו על דבר כבוד שמו. אמן ואמן.

ניקח כדוגמה: אחד אומר לשני: "אתה יודע מה? אני מוכן לתת לך אלף דולר בתנאי שתלך לראש העיר ותיתן לו איזו סטירה מצלצלת בפני כולם." אומר לו: "אני לא יכול, אני לא יכול". טוב, בא אליי שוב: "אני מוכן לתת לך אלפיים דולר אם תרים עכשיו את כל המקווה." "תשמע, אני לא יכול".

מה ההבדל בין "אני לא יכול" הראשון ל"אני לא יכול" השני? ה"לא יכול" השני – הוא באמת לא יכול. גם אם ירצה, הוא לא יכול. ה"לא יכול" הראשון – באמת הוא יכול, אבל זה לא נעים. מה הנפקא מינה? אם תשים חבילה גדולה, תראה שהוא כן יכול, יסתבך קצת, אבל הוא יכול.

בלק חשב שכשבלעם אמר לו "אני לא יכול", הכוונה כמו ה"לא יכול" הראשון – "אני לא יכול, אבל אני יכול". לא ולא. "אני לא יכול לעבור את פי ה'." כשיש את פי ה', אי אפשר לעבור.

סיפור המוס החלבי בשבת חתן – ללכת עם השם יד ביד

סיפור שקרה לפני כמה חודשים, סיפור מחזק. הייתה איזו משפחה שעשו שבת חתן באשדוד. האישה שעשתה את שבת החתן הזמינה את כל המשפחה הגדולה. ביקשו מכל אחד שייכין משהו סלט אוכל וכדו'. והסבתא אמרה שהיא תכין את קינוחיהם. וכשהסבתא מכינה קינוחים – מספר אחד! באמת, סבתא מכינה משהו משהו. הסבתא הכינה כל מיני עוגות, והכינה גם מה שקוראים לזה "מוס" – לא יודע מה זה מוס, אבל קוראים לזה מוס. הכינה את המוס הזה חלבי, שמה שוקולד לבן חלבי, שיהיה טעים ומשובח מאוד. והיא אמרה: "כשאני אהיה שם, אני אגיד להם לאכול את זה לפני החמין".

אבל אלוקים חשב אחרת. הסבתא ביום חמישי לא הרגישה טוב, הביאו מישוה מ'הצלח', ואמר: "במצב כזה צריך להתפנות לבית חולים." פינו אותה לבית חולים "מעייני הישועה". שני ילדים אמרו לה: "אמא, אנחנו נשארים איתך בבית חולים, אנחנו לא הולכים לשבת חתן".

איך שנכנסה שבת, פתאום היא אומרת: "וואו! שכחתי להגיד להם שהמוס חלבי! עכשיו לך תדע, יאכלו את זה אחרי החמין, יאכלו בשר וחלב. מה עושים?" אמא אומרת: "אני לא עושה קידוש, אני לא עושה כלום, אתם תמצאו לי פתרון. מה עושים? אני אכשיל את כל האנשים שיאכלו בשר וחלב!" אמרו לה: "אמא, אל תדאגי, אנחנו נסדר את הדבר הכי טוב שיכול להיות".

הם ירדו למנהל של בית חולים "מעייני הישועה", הרב נתן רוטשילד. סיפרו לו את כל הסיפור: "תשמע, כך וכך, יש פה בשר וחלב ועניינים...", "מה אתם רוצים שנעשה?", "תראה, יש לך פה מלא עובדים גויים. אנחנו מוכנים לשלם כל כסף שבעולם. אחד הגויים ייקח אוטו, ייסע לאשדוד ויגיד למשפחה שהקינוח חלבי. זהו, זה מה שאנחנו רוצים".

אמר להם נתן רוטשילד: "תשמעו, יש רב לבית חולים. נשאל אותו, הרב משה שאול קליין שליט"א" הלכו אליו, הוא היה באמצע התפילה, חיכו לו עד אחרי התפילה, וסיפרו לו את כל הסיפור. אמר: "אני לא מבין אתכם. איך אתם רוצים שאני אעבור איסור דרבנן, להגיד לגוי שיעשה מלאכה דאורייתא, כדי להציל אנשים מלאכול בשר וחלב?" אמרו לו: "תעזוב את האנשים שיאכלו בשר וחלב, אבל האמא – אם אמא תדע שאכלו בשר וחלב, האמא תהיה מאוד חולה." אמר להם: "אני לא יכול דבר כזה להתיר".

אמר הרב: "תראה, הרמ"א כותב שלפי מנהג אשכנז אפשר לאכול חלב אחרי בשר אחרי שעה, ונהגו להחמיר שש שעות, אחרי החמין מן הסתם יהיו דברי תורה, יהיה שירה, ובין החמין למוס יעבור שעה. איך אני יכול להתיר לעבור איסור שבות בשביל איזו חומרה?" אמרו לו: "כן, אבל הסבתא חולה מזה!" "תגידו לסבתא ששלחנו איזה גוי, שהיא תהיה רגועה". "כן, אבל במוצאי שבת יתקשר אחד הנכדים ויגיד לסבתא: 'איזה מוס, משהו משהו!' נו, מתי אכלתם אותו?" אחרי החמין. נו, הסתבכנו עכשיו: גם אתם שקרנים, וגם האכלתי את המשפחה בשר וחלב. מה עושים?"

אמר להם הרב משה שאול קליין: "אני רוצה להגיד לכם משהו. עברתי הרבה שאלות בחיים. ראיתי שמי שהולך עם השם יד ביד – רק מרוויח. אם ההלכה אמרה שאסור – זה אסור. אבל... יש מלא 'אבל' – אולי ככה, אולי ככה. אין 'אבל'! הכל מתבטל. אם אתם הולכים עם השם יד ביד, אתם תראו רק הצלחה. ואני רוצה להתקשר אליכם במוצאי שבת לשאול אתכם מה קרה".

באמת, במוצאי שבת הוא התקשר ושאל אותנו מה היה. אמרתי: "כבוד הרב, באמת כמו שהרב אמר: אכלו חמין, היו דברי תורה. מסתכלים בשעון, רואים אחת וחצי, אמרו: 'אחת וחצי, בוא נתפלל מנחה.' מה מנחה? אבל הסבתא הכינה קינוחים!" אין מקום איפה להכניס, נתפלל מנחה. אחרי מנחה אמרו: 'זהו, גמרנו, אחרי מנחה הולכים לישון.' בעזרת השם בסעודה שלישית, ובסוף אכלו את זה בסעודה רביעית".